

Frederik Folkekær på Køge Torv

Af arkivleder Birte Broch

Tyve år efter vedtagelsen af Junigrundloven i 1849 blev der festet, så det bragede, i gæstgiver Carl Hansens have bag "Norske Løve". Vejret havde allerede fra morgenstunden været strålende, og festen, sangen og dansen varede lige til den lyse morgen.

Lørdag den 5. juni 1869 var omkring 10.000 mennesker fra by og land mødt op på Torvet for at holde grundlovsfest og ikke mindst afsløre et mindesmærke for grundlovens giver, Kong Frederik VII. Byen var smykket med flag og guirlander, og alle var i deres stiveste puds.

Festen tog sin begyndelse kl. 12, da festtoget samledes Bag Haverne for i procession at gå gennem Brogade til Torvet. Forrest så man musikforeningens fane, dernæst fulgte musikken, festkomiteen og byrådet, skomagerlauget, sangforeningen Enigheden, Borger- og Håndværkerforeningen og til sidst Våbenbrødrene fra Køge, Roskilde, Fakse og Valløby. Ved Køge Bro sluttede 50 unge hvidklædte piger sig til festtoget.

Ved afsløringen og indvielsen af mindesmærket blev der saluteret med 27 kanonskud. Festdeltagerne jublede og råbte hurra, musikken kvitterede med fanfarer, og de hvidklædte unge piger bekransede statuen. Både før og efter afsløringen blev der sunget sange og afholdt taler.

Hovedtalerne var redaktør, forfatter og landstingsmand Carl Ploug og formanden for "De danske Vaabenbrødre", kgl. skuespiller og instruktør Vilh. Holst, der begge var festens æresgæster. Carl Ploug lagde vægt på, at man ved at rejse et historisk mindesmærke ved kunstens hjælp bevarede en forestilling om fortiden. At så mange havde bidraget til realiseringen af projektet, betød for ham, at alle følte, de havde en andel i mindet om fortiden. Instruktør Holst vedgik i sin tale, at der var meget, man kunne bebrejde Fredrik VII, men han burde alligevel fejres som Grundlovens giver.

Resten af festen blev afviklet i "Norske Løve"s have, hvor der blev holdt taler for kongehuset, Grundloven, slaget ved Dybbøl, fædrelandet, de danske sønderjyder, Norden og initiativtageren til mindesmærket, gårdmand Jørgen Olsen i Vollerslev. Sangene var forfattet af H.J. Matthiessen, Chr. Richardt, Mads Hansen, Fr. Barfod og Carl Ploug. Ploug havde bl.a. skrevet en hyldest til Grundloven, der gik på melodien "Og det var i Aaret 1807".

Sidst på eftermiddagen lød der 3 kanonskud, der signalerede, at nu var den alvorlige del af festen slut, og dansen og de øvrige forlystelser kunne begynde. Omkring 800 personer deltog i festmåltidet i festteltet, men der var også indtil flere telte, hvor man kunne blive bispist til "ordinaire Priser." Kanonerne lød igen kl. 22.30, hvor der blev afbrændt festfyrværkeri. Se det var en rigtig fest!

Kunstneren og distriktslægen

Tidens store billedhugger var Herman Vilhelm Bissen, der efter udførelsen af *Den danske Landsoldat efter Sejren* ved Fredericia (1858) fremstod som danskhedens og nationalliberalismens

billedhugger. Bissen var født i Slesvig, hvilket tillige gav en personlig tilknytning til det slesvigske spørgsmål.

Arbejdet med de nationale mindesmærker har tilsyneladende bragt Bissen i kontakt med den senere distriktslæge i Køge, H.J. Matthiessen, der var læge og fysikus i Sønderborg ca. 1848-1864. Efter nederlaget i 1864 måtte Matthiessen forlade sin stilling og blev distriktslæge i Køge 1865-1888.

Initiativtagerne i Køge var ikke i tvivl om, hvilken kunstner, der skulle stå for projektet. Endnu før komiteen i Køge var blevet nedsat, skrev distriktslæge Matthiessen således til Bissen for at undersøge muligheden for at få den store billedhugger til at hjælpe Køge med et mindesmærke.

I februar 1867 modtog distriktslægen et meget venligt og lidt vemodigt brev fra Bissen, der mindedes, at de begge havde været involveret i at rejse en mindesten for slaget ved Dybbøl, men at dette ikke var blevet til noget.

"Hvad et Monument for Fr. VII angaaer, saa kan De faae det i alle Størrelser, naar De bare har Penge", skrev Bissen, "Det værste ved Sagen er, at Torvet er saa stort". Herpå fulgte to forslag til beplantninger, der kunne få Torvet i Køge til at syne mindre og mindesmærket større, ledsaget af to fine stregtegninger. Hvad økonomien angik, kom Bissen med følgende oplysninger: "De kan faa en Buste med Tilbehør for 1-2-3000 Rdl eftersom Begeistringen er stor til."

Man kan måske ikke undre sig over, at Bissen forestillede sig, at der var tale om en buste, idet han allerede i 1851 havde udarbejdet en model til en buste af Frederik VII, som blev opstillet mange steder.

I Køge havde man imidlertid noget andet i tankerne, og det var en hel statue i lighed med den, som Bissen var ved at udarbejde for Odense. Men en sådan ville ifølge Bissen koste mindst 5.000 rdl. Så var det, han tilføjede den kendte bemærkning: "Det kunde ikke falde mig ind, at den gode Stad Kjøge tænkte paa at rejse en hel Statue af Frederik VII, og jeg tillader mig ogsaa indtil videre at betvivle det, efter at man har faaet Prisen paa en saadan Statue at vide".

Komiteen i Køge rettede henvendelse til kollegerne i Odense for at få tilladelse til at benytte deres model, men svaret var nej. Forelagt dette udtalte Bissen, at modellen var hans, og han kunne benytte den andre steder, hvis han ønskede. Men for ikke at fornærme nogen, ville han mod 2-300 rdl. ændre på modellens hoved og hovedbeklædning, men ellers frit overlade den til komiteen i Køge.

Inden arbejdet var udført, døde Bissen imidlertid i marts 1868. Et par måneder senere måtte komiteen konstatere, at det ikke kunne forventes, at indsamlingen ville indbringe mere end ca. 3.000 rdl. Et underudvalg blev herefter sendt i byen for at forhandle med forskellige billedhuggere for at se, hvad man kunne få for pengene.

Distriktslæge Matthiessen rettede henvendelse til Bissens søn, Vilh. Bissen, der ligesom sin afdøde fader var billedhugger. Sønnen indvilgede i at overlade Odensemodellen gratis til Køge og selv stå for de ændringer, der tidligere var aftalt. Vilh. Bissen gik ind på at forandre hjelmen, da hans fader havde efterladt en model til en dragonhjelm, som han ville benytte. Med denne aftale ville prisen for mindesmærket blive ca. 3.800 rdl., og komiteen besluttede at sætte projektet i værk.

Forhandlingerne mellem H.V. Bissen og komiteen i Køge udlægges sædvanligvis således, at Bissen optrådte høvent og overlegent, men at befolkningen i Køge trodsede ham og samlede de nødvendige 5.000 rdl. Som det fremgår, kan man tværtimod sige, at både Bissen og senere sønnen viste komiteen i Køge så stor imødekommenhed, at hele projektet kunne realiseres for det noget mindre beløb, som komiteen havde tilvejebragt.

H.V. Bissen udførte statuer over Frederik VII i Odense, Køge, Hillerød samt den store rytterstatue foran Christiansborg.

Komiteen

Det hele begyndte i 1866, hvor De danske Våbenbrødres afdelinger i Køge og Vallø indledte rækken af større grundlovsfester, som afholdtes i skovene ved Billesborg og Lellinge med flere steder. Ved denne lejlighed henvendte gårdmand Jørgen Olsen i Vollerslev sig til lederen af festen, lærer Anders Petersen fra Valløby, og spurgte, om det ikke var en god idé at rejse et mindesmærke for Frederik VII i Køge.

Forslaget faldt i god jord, og resultatet blev, at der den 10. april 1867 afholdtes et større møde hos gæstgiver Carl Hansen i "Norske Løve", hvor et stort antal mænd fra Køge og oplandet var mødt. Forslaget om et mindesmærke vandt tilslutning hos 142 mænd, som kom til at stå som medunderskrivere på et opråb til borgerne om at bidrage ved indsamlingen.

Desuden blev der nedsat et forretningsudvalg for den større komite. Hertil valgtes prokurator Hans Ritzau som formand, lærer Anders Petersen som næstformand, købmand A.A. Hasselbalch som sekretær og købmand Ludvig Ferslev som kasserer.

At det lige var i 1866, grundlovsfesterne tog deres begyndelse, var ikke helt tilfældig. Dette var nemlig året for den såkaldt "gennemsete Grundlov" af 1866, der på flere områder efter manges opfattelse var en forringelse af 1849-Grundloven. Blandt andet blev valgreglerne til Landstinget ændret i mindre demokratisk retning.

Det var ligeledes i disse år efter nederlaget i 1864, at de stærke nationale følelser samledes i en begejstring for Frederik VII, som var død i 1863.

Indsamlingen

Der blev fremstillet et opråb til "Danske Mænd og Kvinder", hvor der i indledningen stod: "Det er en Kjendsgerning, at intet Tidsrum har været saa lykkeligt for vort Fædreland, som Kong Frederik VII's Regjeringstid; thi uagtet den begyndte med en Borgerkrig, hævedes Landets og dets Borgeres Velstand derunder til en hidtil ukjendt Høide, borgerlig Frihed ind-

førtes, Lighed i Rettigheder og Forpligtelser skabtes, Folkesproget, Danskheden kom til sin Ret og den nationale Følelse befæstedes." Opråbet blev trykt i 1.000 eksemplarer og underskrevet af de 142 "anseete Mænd i Byen og Omegnen". Det var samtidig udformet som et indsamlingsskema, som komiteens medlemmer kunne have med, når de samlede bidrag ind i deres distrikt.

Den meget velorganiserede indsamling fandt sted i Køge Købstad, Bjeverskov, Fakse, Stevns, Ramsø og Tune samt Ringsted Herreder. Der var i udbredt grad tale om en folkeindsamling, idet der blev tegnet bidrag fra både høj og lav.

Der er bevaret en indsamlingsliste fra Køge Købstad, hvor i alt 432 personer har lovet at bidrage med 559 rdl. og 1 skilling. For at give et indtryk af indsamlingens omfang kan det anføres, at dette antal svarer til ca. 2/3 af det omtrentlige antal husstande i Køge i 1870. Der kan naturligvis udmærket være flere bidragydere fra hver husstand, men det fortæller alligevel noget om projektets gennemslagskraft.

Hvis man i stedet ser på antallet af voksne personer i købstaden i 1870, var det skønsmæssigt godt 20%, der havde ydet et bidrag. Listen dækker ikke det fulde beløb fra Køge, idet der senere indkom yderligere 59 rdl.

På listen ses både tjenestekarle og -piger, arbejdsmænd og svende foruden de mere velaflagte borgere. Mange tjenestekarle tegnede sig for 48 skilling, hvilket ikke var så lidt, når en ufaglært arbejder kunne tjene ca. 7 skilling i timen dengang. Borgere med lidt bedre økonomi bidrog typisk med 1-2 rdl., og de helt store gav 5-10 rdl.

Bagermester J.C.N. Jacobsen ydede 10 rdl., mens købmand Hasselbalch bidrog med 8 rdl. Følgende 9 personer lovede at give 5 rdl.: Borgmester Gether, købmændene J.H. Glæiser, J.P. Petersen, J.W. Petersen og F. Brockmeyer, apoteker L. Andresen, mægler H. Hansen, jernstøber H.C. Hansen og søn samt forstinspektør Ulrick.

I sommeren 1868 blev mindesmærket bestilt. Vilh. Bissen skulle som nævnt ændre faderens model, metalstøber L. Rasmussen

på Nørrebro skulle støbe statuen, mens cicelør C. Jacobsen, København, stod for ciceleringen. Piedestalen og trappefoden blev bestilt hos skipper I.C. Thidemann i Rønne. Den lokale arkitekt, entreprenør og gasværksbestyrer V. Semberlund havde fået overdraget arbejdet med at anbringe trappestenen og piedestalen på Torvet. Det var ligeledes ham, der efterfølgende leverede tegningen over anlægget omkring statuen. Den københavnske ingeniør Th. Lindhard førte tilsyn med jordarbejdet og betonlægningen.

Alle pengene var dog endnu ikke i hus. Der blev derfor arrangeret en ekstra indsamling på "høiselig Kong Frederik den Syvendes 60de Fødselsdag, Tirsdagen den 6te October 1868", hvor man ville søge at skaffe de manglende omtrent 800 rdl. Komiteen gjorde opmærksom på, at den måtte "befrygte at Statuen m.v. vil komme til at henligge i længere Tid", hvis ikke der kom flere penge.

Målet nåedes dog, således at mindesmærket kunne blive afsløret på den fastsatte dag.

Inskriptionen og stedet

Komiteen vedtog i januar 1869 et forslag fra lærer Anders Petersen til ordlyden af inskriptionen på mindesmærket. På forsiden kom der til at stå: "Folkets Ven, Grundlovens Giver, Frederik VII. Født 6. October 1808. Konge 20. Januar 1848. Død 15. November 1863. Folkets Kjærlighed min Styrke."

På bagsiden lød inskriptionen således: "Opreist af taknemmelige Mænd og Kvinder i Kjøge og Omegn paa Grundlovens 20. Aarsdag den 5. Juni 1869."

I den betonklods, som omgives af monumentets trappefod, umiddelbart under piedestalen, blev indstøbt en forseglet flaske, som indeholder en fortegnelse over de mænd, der havde forestået indsamlingen af bidrag, lister over de indkomne bidrag samt nogle mønter af sølv og kobber, som var præget i Frederik VII's regeringstid. Desuden nedlagdes en lille beretning om komiteens arbejde.

Selve opstillingen af mindesmærket krævede en tilladelse fra Køge Byråd. Komiteen havde udset sig byens fornemste plads, nemlig midt på det store torv, hvor der til daglig ikke var anden udsmykning end de to vandposter i den vestlige ende. Den forhadte kag var borte, og heller ikke byens vagthus stod længere på Torvet.

Borgmesteren var ikke så begejstret for denne placering, da han frygtede, byen ville lide et tab, når der skulle udlejes plads til telte og boder i forbindelse med markeder. Et flertal i byrådet vedtog imidlertid at lade komiteen anbringe statuen på det ønskede sted.

Skulle nogen være i tvivl, så står Frederik VII stadig på dette sted. Ved renoveringen af Torvet i 1996 var der tale om at flytte statuen, men denne tanke blev opgivet igen.

Ved samme lejlighed havde Teknisk Forvaltning i Køge foreslået, at de tre granittrin på statuen blev ændret til en bæk. I den anledning udtalte Akademiraadet, at udformningen af sokkel/fundament måtte betragtes som en del af kunstværket, og at den foreslåede ændring ville være ensbetydende med at gå imod kunstnerens intentioner. Statuen blev stående, som den stod, men dog uden træer og anlæg.

Efterspil

Sådan fremstod den også, da mindesmærket var blevet indviet på Grundlovsdag 1869. Komiteen bag initiativet anså dog endnu ikke sit arbejde for helt afsluttet, da den ønskede et anlæg omkring statuen, således som Bissen senior havde været inde på fra begyndelsen.

Problemet var imidlertid, at det projekterede anlæg ville koste ca. 703 rdl., hvilket var mere, end der var tilbage i komiteens kasse. Derfor afgik der et brev til byrådet, hvori komiteen fremhævede sin egen indsats for at forskønne byens Torv og derpå spurgte, om ikke byrådet ville bevilge det manglende beløb til etablering af det ønskede anlæg. Strengt taget krævede projektet også, at byrådet ville afgive et stykke af Torvet til plæne, træer, blomster, jerngitter og belysning.

Byrådet var velvilligt indstillet og afgav et areal til anlægget. Desuden ville byrådet bekoste opstillingen af to almindelige gaslygter og skyde et ekstra beløb i kassen.

I juni måned 1870 var alt arbejdet færdigt. Statuen var nu indhegnet af et jerngitter leveret af byens eget jernstøberi, H.C. Hansen & Søn. Der var blevet anlagt plæne, plantet træer og sået blomster - alt sammen efter Semberlunds tegning.

Efter afslutningen af sit arbejde vedtog komiteen at overdrage monumentet til byen, der for fremtiden skulle stå for pasning og vedligeholdelse. Samtidig besluttede man at overdrage komiteens arkivalier til byens arkiv, og således går det til, at næsten hvert et stykke papir fra dette omfattende folkelige projekt i dag befinder sig i Køge Byhistoriske Arkiv, hvor det er tilgængeligt for alle og enhver.

Kilder

Comiteen for Opførelsen af et Mindesmærke for Kong Frederik VII paa Køge Torv: Forhandlingsprotokol, regnskab, bilag, korrespondance, kontrakter, tegninger m.m. (KBA)

Akademiet for de Skønne Kunster. Beretning 1. juli 1995 - 30. juni 1998. København, 1999.

Personalhistorisk materiale i KBA.